

پیشگفتار

ایران‌زمین در مطالعات باستان‌شناختی جایگاه ویژه‌ای در جهان دارد؛ تنوع و غنای آثار این سرزمین بهترین گواه بر این امر است. در این میان استان فارس از غنی‌ترین مناطق ایران از دیدگاه باستان‌شناختی است. آثار و بقایای فرهنگهای دورانهای پیش از تاریخ، تاریخی و اسلامی در جای‌جای این خطه مشاهده می‌شود. این استان در واقع خاستگاه قوم پارس و دو امپراتوری بزرگ هخامنشی و ساسانی است. ساسانیان خود را جانشینان بر حق هخامنشیان می‌دانستند و مرکز حکومتشان را این خطه از ایران قرار دادند، حکومتی که در سال 224 م آغاز شد و تا نیمه قرن هفتم میلادی یعنی زمان حضور اسلام در ایران تداوم یافت. شاهان این دودمان یادگارهای متنوع و فراوانی به‌ویژه در فارس بر جای نهادند. این آثار همواره کانون توجه سیاحان، کاوشگران و باستان‌شناسان ایرانی و خارجی بوده است. شهر بیشاپور از جمله مهم‌ترین و برجسته‌ترین آثار سلسله ساسانیان محسوب می‌شود که بررسیها و کاوشهای متعددی در آن صورت گرفته است و نتایج این فعالیتها در منابع مختلف عرضه شده است. به رغم این تلاشها هنوز نکات جالب توجه و گاه مبهم در مطالعه و معرفی این شهر وجود دارد. در این کتاب سعی شده است با اتکا به پژوهشهای قدیم و جدید و به‌ویژه با استناد به پژوهشهای محققان ایرانی آثار باستانی بازرنگری و تحلیل شود.

کتاب حاضر در چهار فصل تنظیم شده است. فصل نخست به ویژگیهای جغرافیایی طبیعی و زمین‌شناختی منطقه اختصاص دارد و در آن به مباحث متعددی از جمله تداخل جغرافیایی تاریخی بیشاپور و کازرون در منابع اسلامی با حفظ نظم مکانی و زمانی در این بحثها، شناسایی کلیه منابع قابل دسترس در این موضوع و به‌ویژه شاهنامه فردوسی به عنوان یکی از قدیمی‌ترین منابع برای توصیف جغرافیای تاریخی این خطه در دوران ساسانی و مکان‌یابی دقیق بیشاپور پرداخته شده است.

فصل دوم کتاب تحت عنوان برآمدن ساسانیان و بنیاد کشور ایران تنظیم شده است و موضوعاتی همچون تاریخ پیدایش سلسله ساسانی و اهمیت تأسیس و نقش ایشان در فرهنگ و تمدن ایرانی و نیز منابع شرقی و غربی در خصوص این دودمان و شرح جنگهای ساسانیان به‌ویژه در رابطه با بیشاپور و نتایج آن در این فصل مطرح شده است.

فصل سوم به بررسیها و کاوشهای هیئتهای خارجی در بیشاپور اختصاص یافته است. در ابتدای این بخش مباحثی مانند تاریخچه علم باستان‌شناسی و نقش خاورمیانه و ایران در آن، معرفی مهم‌ترین مورخان و باستان‌پژوهان مسلمان در ادامه فعالیتهای هیئتهای انگلیسی و فرانسوی به صورت جداگانه و زمینه‌های فعالیتها، ایشان و به‌ویژه اقدامات گیرشمن همراه با زوایای مختلف زندگی وی آمده است.

فصل پایانی کتاب نیز به پژوهشهای باستان‌شناختی هیئتهای ایرانی در بیشاپور و شرح اقدامات ایشان اختصاص دارد. این تحقیقات با تلاشهای پارسیان هند آغاز شده و پس از پیروزی انقلاب اسلامی پایان می‌یابد. از ویژگیهای برجسته این قسمت تبیین نقش ایرانیان در آغاز فعالیتهای باستان‌شناسی دوران تاریخی ایران است.

بی‌تردید نگارش کتابی در خصوص باستان‌شناسی بیشاپور با توجه به گستردگی فعالیتهای پژوهشی آن بسیار مشکل است هرچند نگارندگان تلاش داشتند تا حد امکان به زوایای پنهان باستان‌شناختی این محوطه بپردازند اما از صاحب‌نظران و پژوهشگران ارجمند تقاضا می‌شود با یادآوری کاستیها نگارندگان را در ارتقای سطح کیفی کتاب در چاپهای احتمالی آینده یاری رسانند.

در پایان لازم است از مساعدتها، تلاشها و همکاریهای مسئولان و کلیه دست‌اندرکاران سازمان سمت به‌ویژه خانمها دکتر سعیده کمایی‌فر مدیر محترم تدوین، نوشین قبدیان مسئول ویرایش، کبری بیون کنترل‌گر فنی و آقایان علی باریکانی ویراستار محترم و تورج رهبرگنجه و محمدرضا یعقوبی مدیر چاپ و نشر سپاس‌گزاری شود.